

Vijfde-eeuws mozaïek met een christelijke basilica, tentoongesteld in het Louvre in Parijs.

gelovigen van nu onbekend zijn.

Lietaert Peerbolte knikt en zegt dat dat aan de protestantse traditie ligt. “Bij lezingen merk ik dat veel vooral reformatorische protestanten denken dat het christendom ooit een eensgezind geheel was en dat er later in de geschiedenis stromingen afgesplitst zijn. Men denkt dat er een rechte lijn loopt van Jezus naar de orthodoxie en dat er pas later allerlei ketterijen ontstaan zijn. Nou, dat is dus niet zo. Vanaf de eerste eeuw is er diversiteit in het christendom.”

Van Geest: “Die pluriformiteit is juist de charme van het vroege christendom”. De hoogleraar begrijpt wel waar het misverstand vandaan komt. Vanaf de middeleeuwen werd er gestreefd naar consensus tussen de vele stromingen, anders was het geloof niet geloofwaardig. Er diende eensgezindheid te komen over geloofsvragen en sacramenten.

“Het vroege christendom had dit streven nog niet”, zegt Van Geest. “Het was een bonte lappendeken met grote regionale verschillen. Tot in de vierde eeuw was het ook decentraal georganiseerd. De paus was er wel, maar hij was nog niet Gods plaatsvervanger op aarde. Priesters en bisschoppen werden door het volk gekozen, het was behoorlijk bottom-up. Er waren geen zeven sacramenten, zoals nu in de rooms-katholieke kerk, maar wel honderd. Het was allemaal heel kleurrijk en divers.”

Augustinuskenner Van Geest gaat zelfs een stap verder. “Als Augustinus nu op audiëntie zou gaan bij de paus, zou hij de huidige kerk, vergeleken met die van hem, niet herkennen. In de Sint-Pieter wordt hij op een standbeeld uitgebeeld als een grote man met een mijter en een baard. Nou, de mijter was er pas in de elfde eeuw, van monniken met een baard vond hij dat ze naar de kapper moesten en over zichzelf sprak hij van een ‘lichaampje’, dus een grote sterke vent was hij niet.

“Zo is het ook gegaan met gedachten: die zijn in de loop van de eeuwen vervormd, in een mal gegoten en veranderd. Wat wij nu in deze encyclopedie proberen te doen, is die kerkvaders met hun ideeën zo synchron mogelijk weer te geven. In hun oorspronkelijke en pure vorm.”

Een mooi voorbeeld van die verscheidenheid noemt Van Geest de debatten tussen kerkvader Hiëronymus, een groot exegeet, met Augustinus. “Ze debatteerden beleefd, maar op het scherpst van de snede met elkaar over allerlei christelijke

interpretaties. Hiëronymus noemde het huwelijk een braaksel waar een weduwe niet naar terug wil keren, terwijl Augustinus beweerde dat het huwelijk juist een goede instelling was, omdat het hartstocht reguleert en trouw tussen mensen bevordert. Er was dus zelfs een wereld van verschil tussen auteurs die we nu beiden als orthodox beschouwen.”

De geïnteresseerde jager en verzamelaar die het waagt de encyclopedie op te slaan, zal die verscheidenheid wellicht onzeker maken. Dat zal des te meer gelden voor christenen die de Bijbel van kaft tot kaft letterlijk nemen en op catechisatie de christelijke dogma’s kregen voorgeschoteld als enige waarheid. Zij lezen nu dat er allerlei kerkvaders waren die met elkaar stevig in debat gingen over de geloofsvragen en dat in de tijd van de eerste christenen niets vastomlijnd was.

Dat ligt anders bij de katholieken, veronderstelt de van huis uit hervormde Bert Jan Lietaert Peerbolte. “Bij de katholieken, dat zal Paul beamen, horen de kerkvaders er helemaal bij. In onze protestantse traditie is het *sola scriptura* (de Schrift al-

‘Priesters en bisschoppen werden door het volk gekozen, het was behoorlijk bottom-up’

leen) zo tot norm verheven dat alles wat daarbuiten valt een blinde vlek is geworden. Met uitzondering van Augustinus, omdat Luther een augustijnse monnik was en erg door hem beïnvloed was.”

Van Geest beaamt dat en vindt het helemaal niet erg als de christelijke lezer van de encyclopedie er wat onzekerder door wordt. “Sterker nog: dat is precies de bedoeling. Je hebt een stroming die ook in dit werk beschreven staat: negatieve theologie. Daarin wordt benadrukt dat alles wat we over God beweren niet adequaat is, omdat woorden ontoereikend zijn om God te beschrijven en ons verstand beperkt is. Dat hadden vroege christenen goed door. Ze waren minder dogmatisch dan wij. Augustinus zegt dat als hij een antwoord heeft gevonden, hij verder moet zoeken, want hij weet dat het antwoord nooit de volledige waarheid kan zijn.”

Lietaert Peerbolte: “Pas in de vierde eeuw ontstond er bij christenen de noodzaak om preciezer te omschrijven wat ze eigenlijk geloofden. Alleen al uit marketingoverweging was dat handig om te doen. De legende gaat dat keizer Constantijn, die in 313 het christendom als religie toestond, de bisschoppen die bijeen waren in Nicea de opdracht gaf om het eens te worden over de vraag of Jezus Christus mens of God is of allebei, als er maar een standpunt werd bepaald.”

Hoewel hij de neiging tot dogmatisch denken begrijpt, hecht Bert Jan Lietaert Peerbolte meer aan de diversiteit binnen het christendom. “Sommige mensen schrikken daarvan, ik vind het een bevrijding.”

Zelf ontdekte hij tussen alle onbekende kerkvaders een ‘pareltje’ dat helaas in de vergetelheid is geraakt. Of beter gezegd: die als ketter in de ban is gedaan: Origenes. “Een kerkvader die niemand meer kent, een intellectuele reus die in 251 als christen werd vervolgd en gemarteld door keizer Decius. Drie jaar later stierf hij aan de verwondingen.”

Origenes heeft veel gedaan, maar wat bijzonder is, is dat hij als eerste meer dimensies zag in bijbelteksten. Zoals in Jesaja 53, waarin de profeet spreekt over ‘de lijdende knecht des Heren’. “Hij onderscheidde de letterlijke tekst over iemand die lijdt, de allegorische betekenis dat daarmee de komende messias, Jezus dus, wordt bedoeld, en de morele betekenis: wat het ons persoonlijk wil zeggen. Die manier van uitleggen was toen heel vernieuwend.”

Zijn lot was tragisch, want in de zesde eeuw wordt zijn gedachtegoed als kettters terzijde geschoven. Wellicht heeft het er mee te maken dat hij geloofde in de ‘zielsverhuizing’, een soort reïncarnatie. “Toen werd hij uit de kerk gegooid en daardoor is slechts een klein deel van zijn werk bewaard gebleven. Maar hij staat gelukkig prachtig beschreven in onze encyclopedie, door Riemer Roukema. Dat is ook de waarde van ons project: dit soort vergeten kerkvaders rehabiliteren”.

Dat paus Franciscus de boeken in ontvangst wil nemen, is een mooie bekroning van hun werk. “Heel bijzonder voor een hervormde jongen als ik”, zegt Lietaert Peerbolte. Maar dat het gelukt is een audiëntie te krijgen, vindt Van Geest ook heel speciaal. “Nu maar hopen dat de paus het ook gaat lezen. Hij zal daarin zijn streven onderbouwd zien om de eenheid van de kerk te bewaren, maar de plaatselijke parochie haar eigenheid te laten bewaren.”

De zin van Aysegül Karaca

Alles wat je aandacht geeft, bloeit

Aysegül Karaca (34) is theatermaker en actrice, slechtziend en bicultureel. Recentelijk verloor haar theatergezelschap de subsidie van het Fonds Podiumkunsten.

Op school in Schiedam vond ik dramalessen bevrijdend. We hadden weinig te besteden thuis, maar ik heb bij mijn moeder gesmeekt om op theaterles te mogen. Ze betaalde het uiteindelijk met de kinderbijslag. Ik wist dat die eigenlijk bedoeld was voor eten en drinken en haalde daarom alles uit de lessen.

“Later bleek ik te goed te zijn voor het gezelschap en kon ik naar een betere toneelclub. Om mijn moeder te helpen de hogere contributie te betalen, nam ik een bijbaan achter de kassa. Dat kostte superveel energie, want ik kon nauwelijks cijfers en bonnetjes lezen. Ik zie met één oog 20 procent, met het andere 12.”

“Ik heb altijd op gewone scholen gezeten. Mensen hadden niet door hoe erg mijn beperking was; ik deelde dat niet. Lang dacht ik: mijn zicht valt wel mee ten opzichte van dat van anderen. Zo ben ik geboren, dus ik wist niet beter. Ik voelde ook aan dat mijn moeder een schuldgevoel had omdat ze een ziel met beperkt zicht op aarde gezet. Daarom zei ik nooit wat over mijn vermoeidheid.”

“Ik besteedde geen aandacht aan mijn ogen. Als mensen eraan vroegen, zei ik: ‘O, dat is nystagmus, mijn ogen wiebelen gewoon een beetje’. Maar niemand had door dat ik daardoor flink minder zag. Ik verloochende mezelf. Op den duur stagneert dat je ontwikkeling, omdat je niet de persoon kunt zijn die je echt bent.”

“Als acteur kreeg ik geen kansen en voelde ik me niet gerepresenteerd. Op televisie en toneel zag ik alleen maar perfecte plaatjes. Ik wilde met een eigen show laten zien hoe het is om met een beperking te leven en een andere cultuur met je mee te dragen.

“Ik had het nooit gedacht, maar kreeg bij Theater Rast (een Turks-Koerdisch gezelschap, red.) de mogelijkheid een thea-

tershow op te zetten. Dat werd mijn eerste solo, *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet*. Die show ging over mijn visuele beperking en het huiselijk geweld van mijn vader.

“Er kwamen onverwachts mooie reacties, maar ik kreeg een burn-out. Toen ben ik voor het eerst, voor acht maanden, een traject ingegaan om te leren omgaan met mijn beperking.

“Na mijn solo en dat traject is er veel op mijn pad gekomen: ik werd ambassadeur voor het Oogfonds en kreeg meer werkopdrachten. Toen kwam naar boven wat mijn moeder ooit zei: ‘Je moet tegen de planten praten en ze liefkozen. Dat is met alles: wat je aandacht geeft, bloeit.’ Sinds ik mijn beperking aandacht geef, is die van mijn zwakte mijn kracht geworden.

“Ik organiseer ‘meet & feels’ voorafgaand aan mijn theater-

Sinds ik mijn beperking aandacht geef, is die mijn kracht geworden

programma’s. Ik vertel wat en wie er op het toneel staat, over decor- en kostuumwissels en laat mensen daarna het decor op hun eigen manier bekijken; ze mogen het voelen.

“Ik wilde een rijksbijdrage van het Fonds Podiumkunsten aan theater Rast gebruiken om slechtziende mensen in verschillende landsdelen op te leiden zodat zij ook ‘meet & feels’ kunnen geven. Maar we hebben de subsidie niet gekregen.

“Het is jammer, als eerste visueel beperkte artistiek leider in Nederland had ik de podiumkunsten landelijk toegankelijker kunnen maken voor lotgenoten. Het is niet de eerste keer dat ik ben tegengewerkt. Het wakkert mijn strijd lust alleen maar aan.